

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060205

DOM
2017-01-24
Stockholm

Mål nr
M 5055-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-05-18 i mål nr M 5996-15, se bilaga A

KLAGANDE

Länsstyrelsen i Örebro län
701 86 Örebro

MOTPART

Molkoms Grustransporter AB, 556334-2053
Nyeds-Duvnäs 304
660 60 Molkom

SAKEN

Tillstånd till täkt av grus m.m. på fastigheten B C, D, E och F i Karlstads kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom fastställer Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsens i Örebro län, miljöprövningsdelegationen, beslut den 7 oktober 2015, dnr 551-6561-2014, om att avslå ansökan om tillstånd till täkt av grus med tillhörande krossning och sortering.

Dok.Id 1313816

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Örebro län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska fastställa miljöprövningsdelegationens beslut.

Molkoms Grustransporter AB (bolaget) har beretts tillfälle att yttra sig över överklagandet, men har inte avhört.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande:

Vägledning om vilka användningsområden för naturgrus som kan ersättas respektive inte ersättas med annat material hämtas till stor del från rapporten *Ersättningsmaterial för naturgrus – kunskapssammanställning och rekommendationer för användningen av naturgrus* (SGU-rapport 2015:35). Rapporten publicerades i december 2015 och är en uppdatering av SGU-rapport 2011:10 som miljöprövningsdelegationen hänvisar till i sitt beslut. En skillnad mellan den senare versionen och den äldre versionen av rapporten är att i den senaste tas stötdämpande underlag (fallsand) upp som ett användningsområde där ersättningsmaterial kan finnas, medan i den äldre versionen ansågs detta vara ett ändamål för vilket ersättningsmaterial saknades.

I bolagets ansökan redovisades till vilka användningsområden material levererats under år 2013 och då angavs att av den totala försäljningen 26 157 ton utgjorde 68 procent försäljning till användningsområden där ersättningsmaterial saknas eller där kunskapen är bristfällig. De största användningsområdena där krossat berg enligt bolaget inte kan ersätta naturgrus var lekplatssand/fallskydd (7 257 ton), filtergrus/filtersand till vattenrening (4 735 ton) samt dräneringsgrus (4 419 ton). Övriga användningsområden där det enligt bolaget inte gick att ersätta naturgrus med

bergkross är kullersten till prydnad (197 ton), mursand (267 ton), dressand till gräsmattor (676 ton) samt bunkersand till golfbanor (407 ton).

Enligt bolagets miljörapport för år 2013 var den totala produktionen 23 345 ton, varav 12 200 ton levererades som vägmateriäl, 3 000 ton till fyllnadsarbeten samt 8 345 ton till annat ändamål. Enligt miljörapporten för år 2014 var den totala produktionen 23 637 ton varav 13 000 ton levererades som vägmateriäl, 4 500 ton till fyllnadsarbeten samt 6 137 ton till annat ändamål. Andelen som användes till vägmateriäl och fyllnad var alltså hög.

Av SGU-rapporten 2015:35 framgår följande:

Principiellt bör inga användningsområden utom de oersättliga komma ifråga för naturgrustäkter. För att säkerställa ett täktområdes lönsamhet måste man dock troligen se till att hela täktens materiäl har avsättning och att en mindre del av det uttagna naturgruset används för ersättliga användningsområden. Det bör dock framgå av en täktansökan att de oersättliga användningsområdena bedöms dominera över de ersättliga. Det är särskilt önskvärt att användning av naturgrus som vägmateriäl och fyllnadsmateriäl minskar kraftigt.

Mot bakgrund av bolagets redovisning och SGU-rapporten 2015:35 bedöms andelen som levereras till ändamål där bergkross inte kan ersätta naturgrus vara 1 procent (mursand). Vid en generös bedömning där även filtersand och lekplatssand/fallskydd räknas som oersättliga ändamål blir andelen 47 procent. De oersättliga ändamålen dominerar alltså inte. En andel mellan 1 och 47 procent är för låg och innebär bristande hushållning med en ändlig resurs. Behovet i regionen av materiäl som inte kan ersättas med bergkross är litet.

Bolagets åtagande att endast leverera till oersättliga ändamål framstår som orealistiskt. Ett sådant åtagande har inte heller någon praktisk betydelse eftersom det inte går att föreskriva villkor om vilka användningsområden som materialet ska levereras till då bolaget inte har full rådighet över det slutliga användandet. Det är inte förenligt med förbudet i 9 kap. 6 f § miljöbalken att ge tillstånd under en ”övergångsperiod”. Det finns inte heller några övergångsbestämmelser till bestämmelsen som medger tillstånd under en ”övergångsperiod”.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Oavsett vad bolaget har angett i sin ansökan synes en större andel av det grus som tagits ut med stöd av gällande tillstånd rent faktisk ha använts till ändamål där ersättningsmaterial finns. Någon förklaring till avvikelsen mellan ansökan och miljörapporterna har inte lämnats av bolaget. Bolagets åtagande om att material som tas ut med stöd av ett nytt tillstånd enbart ska levereras till ändamål där ersättningsmaterial inte finns skulle innebära en stor omställning av bolagets verksamhet och någon närmare redovisning för hur omställningen ska göras har inte redovisats. I likhet med länsstyrelsen anser domstolen vidare att ett åtagande om att endast leverera till visst ändamål inte kan anses ha någon praktisk betydelse, eftersom det inte kan föreskrivas som ett villkor.

Utifrån vad som angetts i ansökan och miljörapporterna samt i avsaknad av bemötande från bolaget anser Mark- och miljööverdomstolen att det inte är visat att det huvudsakliga skälet för ansökan är att bryta material för ändamål där ersättningsmaterial saknas (se prop. 2008/09:144 sid. 16 f). Med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska därmed Länsstyrelsens i Örebro län, miljöprövningsdelegationen, beslut fastställas.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg och Johan Svensson, referent, tekniska rådet Mikael Schultz samt hovrättsrådet Malin Wik.

Föredraganden har varit Louise Bengtsson

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-05-18
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 5996-15

KLAGANDE

Molkoms Grustransporter AB
Nyeds-Duvnäs 304
660 60 Molkom

MOTPART

1. Länsstyrelsen i Värmlands län
651 86 Karlstad

2. Länsstyrelsen i Örebro län
701 86 Örebro

SAKEN

Tillstånd till täkt av grus på fastigheterna B C, D, E och F i Karlstad kommun

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Örebro län, Miljöprövningsdelegationens beslut 2015-10-07 i ärende nr 551-6561-2014, se [bilaga 1](#)

DOMSLUT

Med undanröjande av Länsstyrelsens i Örebro län, miljöprövningsdelegationens beslut 2015-10-07 i ärende nr 555-6561-2014 återförvisar mark- och miljödomstolen målet till länsstyrelsens för fortsatt handläggning.

YRKANDEN M.M.

Molkoms Grustransporter AB (Bolaget) har yrkat att länsstyrelsens beslut ska ändras på så sätt att tillstånd i enlighet med ingiven ansökan om grustäkt meddelas.

Bolaget har förklarat att om prövningsmyndigheten skulle anse att den femåriga övergångstiden är för lång, Bolaget är berett att acceptera att uttaget av naturgrus enbart ska gå till oersättliga ändamål direkt från och med att det nya tillståndet vunnit laga kraft.

Länsstyrelsen i Värmlands län har avstått från att yttra sig såväl hos miljöprövningsdelagationen som hos mark- och miljödomstolen.

Länsstyrelsen i Örebro län (länsstyrelsen) anser att överklagandet ska avslås.

MÅLETS HANDLÄGGNING

Överklagandet kungjordes den 22 februari 2016. Innan dess hämtade mark- och miljödomstolen in ett yttrande från Sveriges geologiska undersökning (SGU).

Efter kungörelse har yttrande kommit in från Länsstyrelsen i Örebro län.

Målet har avgjorts efter föredragning.

GRUNDER OCH UTVECKLING AV TALAN OCH SGU:S YTTRANDE***Bolaget***

Till stöd för sin talan har Bolaget anfört i huvudsak följande.

Uttaget av naturgrus från täkten kommer enbart att gå till ändamål där ersättning med bergkross inte är lämpligt, eller där kunskapen om att ersätta med bergkross är ofullständig. Bolaget har ansökt om en femårig övergångstid för att fasa ut natur-

grusprodukter som är ersättbara med bergkross. Bolaget har också ansökt om att de restprodukter som uppstår vid utsortering av naturgrus till oersättningsbara ändamål antingen ska få avsättas på marknaden eller användas till efterbehandling av takten. SGU kommer att vara en viktig informationskälla för att identifiera vad som är ett oersättningsbart ändamål. Vad som kan räknas som oersättningsbara ändamål kommer givetvis att ändras och minska med tiden.

Om prövningsmyndigheten skulle anse att den femåriga övergångstiden är för lång, är Bolaget berett att acceptera att uttaget av naturgrus enbart ska gå till oersättningsbara ändamål direkt från och med det nya tillståndet vunnit laga kraft.

Bolaget har ansökt om ett uttag på högst 30 000 ton naturgrus per år. Den ramen för högsta tillåtna uttag bedöms vara behövlig på grund av den mycket ojämna efterfrågan på vissa produkter, t.ex. lekplatssand. Ramen behövs också för att möta en ökad efterfrågan när andra grustäkter läggs ner eller på grund av eventuell efterfrågan på nya oersättningsbara ändamål, t.ex. blästersand. Det genomsnittliga uttaget under de senaste åren har legat kring 20 000 ton per år.

Bolaget bedömer att naturgrus kommer att fortsätta att behövas för olika specialprodukter inom den tioåriga tillståndstiden som ansökan avser. Tillgång på naturgrus bör därför ses som ett legitimt allmänintresse, i vart fall under den övergångsperiod som behövs för att användandet av naturgrus ska kunna ersättas fullt ut. De senaste årens mycket restriktiva hållning till att meddela tillstånd till naturgrustäkter gör att tillgången på naturgrus minskar genom att de olika grustäckernas tillstånd upphör. I den här situationen borde naturgrustäkter med högst kvalitet sparas till sist i nedläggningen av grustäkter. Någon värdering av kvaliteten i Bolagets grustäkt har inte gjorts i länsstyrelsens beslut.

Bolaget anser att dess grustäkt har mycket hög kvalitet. Det beror på att en stor andel av råmaterialet utgörs av sand, att finfraktionen är liten och att den restfraktion som uppstår genom sortering är liten, 6-8 procent av produktionen. Att restfraktionen efter sortering är liten är ett bra mått på grustäktens effektivitet ur hushållnings-

synpunkt. Volymen grus som måste brytas för att utvinna en önskad mängd material hålls därmed låg.

Täktens höga kvalitet visas också av att olika specialprodukter med höga tekniska krav kan levereras som t.ex. lekplatssand, mursand, filtersand, blomjordssand och sand till golfbanor. Som hög kvalitet bör också inräknas att täkten är lokaliserad i en relativt tätbefolkad del av Värmland med korta transportavstånd. Inom fem mils radie från grustäkten i B finns det numera bara sex grustäkter kvar. För två av dessa täkter går tillstånden ut inom två år. Man bör ta hänsyn till grustäktens kvalitet när man beslutar om tillstånd ska ges eller inte.

Länsstyrelsen ifrågasätter om vissa av Bolagets produkter ska räknas som oersättliga och länsstyrelsen kommer fram till att andelen oersättliga ändamål är högst 47 procent. Bolaget vill påpeka att länsstyrelsens beräkning baseras på försäljningen under 2013 och att den försäljningen inte motsvarar Bolagets åtagande i tillståndsansökan om att enbart leverera till oersättliga ändamål. Åtagandet innebär 100 procent oersättliga ändamål med undantag från restprodukter vid sortering.

Bolaget gör följande prognos över försäljningen för tiden efter det att ett nytt tillstånd erhållits. Volymerna anges i ton/år.

Lekplatssand	7 000
Mursand	2 000
Dressand	1 500
Bunkersand	500
Finfiltersand	3 500
Grovfiltersand	3 000
Blomjordssand	3 000
<u>Restprodukter sortering</u>	<u>1 400</u>
<i>Summa</i>	<i>21 900</i>

För att bergkross ska kunna ersätta specialprodukter som t.ex. lekplatssand, blomjordssand eller filtersand bedömer Bolaget att det behövs teknik för våt- eller vindsiktning av materialet för att få bort den finaste fraktionen och ibland även kubrisering, dvs. avnötning av kornens kanter.

I Bolagets egen bergtäkt är bergartens kvalitet inte bra nog för att bergkross ska kunna användas som ersättning för naturgrus. Det finns flera andra bergtäkter i regionen med bättre bergkvalitet. Såvitt Bolaget känner till finns det dock ingen bergtäkt inom 20 mil som har en anläggning för kubrisering och vind- eller våtsiktning av bergkross. När regional tillgång finns på sådana behandlingsanläggningar för bergkross kommer behovet av naturgrusprodukter att minska. När den tioåriga tillståndstiden löper ut kan frågan om Bolagets grustäkt behövs prövas på nytt.

Om Bolaget inte får tillstånd till grustäkt kommer dess leveranser av naturgrus till oersättliga ändamål först kompenseras av andra naturgrustäkter och så småningom av bergtäkter med rätt teknik. Till viss del kan kompenseringen ske genom de sex andra grustäkterna inom fem mils radie från Bolagets grustäkt. När det gäller specialprodukter som t.ex. lekplatssand bedömer Bolaget att sådan sand måste hämtas från täkter betydligt längre bort. Så vitt Bolaget känner till är Sibelcos grustäkt i Baskarp nära Jönköping den närmaste grustäkten som kan erbjuda den typen av specialprodukter. När allt fler grustäkter läggs ner bör man tänka på att transportbehovet ökar och den ökade miljöbelastningen som det medför.

Avståndet mellan Molkom och Karlstad är 28 km. Om naturgrus måste hämtas från Baskarp vid Jönköping blir avståndet 210 km. Specialsandsfraktionerna lekplatssand, dressand, bunkersand, filtersand och mursand utgjorde en leverans av 13 342 ton år 2013. Om all denna sand skulle transporteras till Karlstad från Baskarp istället för från Molkom, skulle utsläppet av fossil CO₂ öka från 19 ton till 145 ton per år. Motsvarande ökning blir det av NO_x, CO, kolväten och andra komponenter i lastbilarnas avgaser. Beräkningen är gjort med kalkylprogrammet NTM Calc (www.ntm.se).

Bolagets grustäkt ligger inom en grundvattenförekomst med mycket god tillgång på vatten av god kvalitet (Brattforsheden SE661232-139485). Generellt sett är det så att i stort sett alla naturgrustäkter ligger i rullstensåsar eller isälvsdeltan med god tillgång på grundvatten. Någon form av avvägning borde därför göras mellan det större allmänintresset av dricksvattenförsörjning och det mindre allmänintresset av

att leverera naturgrus till de minskande men ännu kvarvarande oersättliga ändamålen. Dricksvattenförsörjningen borde normalt väga tyngst, men där nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning inte bedöms kunna försämrats borde täkt av naturgrus kunna tillåtas för att försörja oersättliga behov.

Bolaget ifrågasätter inte att Brattforsheden är en betydande grundvattenförekomst och känner till att det finns fem enskilda vattentäkter inom 400 m från Bolagets grustäkt. Däremot ifrågasätts länsstyrelsens påstående om att fortsatt uttag av naturgrus kan medföra försämrade dricksvattenförsörjning.

Bolaget anser att det i sin tillståndsansökan visat att risken för närliggande enskilda vattentäkter är mycket liten. Kommunala vattentäkter saknas nedströms i förhållande till grustäkten. I tillståndsansökan har Bolaget visat att grustäktens botten ligger 14-18 m över trolig grundvattenyta. Grustäktens verksamhetsområde i ansökan är 14,5 ha eller 0,145 km². Brattforshedens grundvattenförekomst har en yta på ca 115 km². Grustäktens andel av grundvattenförekomstytan är alltså bara 1,3 promille. Det stora djupet ner till grundvatten och grustäktens mycket begränsade andel av grundvattenförekomstens tillrinningsområde, gör att Bolaget bedömer att risken för att grustäkten skulle medföra försämrade dricksvattenförsörjning är försumbar.

I täkten förekommer begränsad maskinell aktivitet, en hjullastare och periodvis ett sorteringsverk, och ingen lagring av diesel. Bolaget kan inte se att det finns en risk för försämrade dricksvattenförsörjning. Uttag av naturgrus och befintliga enskilda vattentäkter bör kunna sammas om samma geologiska formation.

SGU

Mark- och miljödomstolen ställde i en remiss följande frågor till SGU.

- 1. Hur bedömer SGU risken för att verksamheten som ansökan avser påverkar nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning?*

2. *I vilken utsträckning är det med nu tillgänglig kunskap, enligt SGU:s uppfattning, tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att använda ersättningsmaterial för de av sökanden angivna användningsområdena för naturgrus?*
3. *Hur stor andel eller hur stor volym av den totala mängden som tas ut anser SGU bör utgöras av inte ersättningsbart material för att en naturgrusbrytning som den nu aktuella ska kunna accepteras?*

SGU svarade på frågorna på följande sätt.

(1) Enligt sökanden är avståndet till närmaste vattentäkt mellan 300 och 800 m. En av de vattentäkter som finns i närheten är en större gemensamhetsvattentäkt för 27 hushåll. Den planerade täktbotten kommer enligt sökanden att ligga ca 18 m över grundvattenytan. SGU har i tidigare svar pekat på vikten av att sökanden ska ha ett kontrollprogram för grundvatten avseende både nivåer och grundvattenkemi.

Vad gäller de nuvarande vattentäkterna bedöms risken för en negativ påverkan som liten, men det kan givetvis inte helt uteslutas vid händelse av olyckor i tåkten. Det relativt långa avståndet samt den mäktiga omättade zonen är faktorer som medför att risken för en påverkan på närläggna brunnar bedöms som mindre jämfört med om avståndet varit kortare eller den omättade zonen mindre. Den omättade zonens stora mäktighet kan dock vid ett spill eller annat utsläpp av ämnen som riskerar att påverka grundvattnet negativt vara ett problem då det medför svårigheter att schakta alltför djupt vid sanering om föroreningen tränger långt ned. Den medför däremot att en rening sker under naturliga förhållanden.

Vad gäller framtida vattenförsörjning bedömer SGU risken som liten för att tåkten medför en ökad påverkan. SGU anser att ett avstånd på minst 3 m bör lämnas till högsta tänkbara grundvattennivå vid materialtäkter i sand och grus, vilket sökanden med god marginal uppfyller.

(2) I ansökan anges följande användningsområden. Lekplatssand, mursand, dressand, bunkersand, finfiltersand, grovfiltersand och blomjordssand.

SGU har nyligen uppdaterat rapporten om Ersättningsmaterial för naturgrus – kunskapssammanställning och rekommendationer för användning av naturgrus (SGU-rapport 2015:35 <http://resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1535-rapport.pdf>). På sidorna 26 till 29 framgår vad SGU anser om möjligheterna till ersättningsmaterial för de aktuella användningsområdena.

(3) Den avgörande frågan är inte enbart hur stor andel som utgörs av ett icke ersättningsbart material. Avlagringen ska givetvis vara sanddominerad men viktigare är vilka andra motstående intressen såsom grundvattenmagasin och natur- och kulturvärden som finns och vilka alternativ som finns. En materialförsörjningsplan kan belysa behovet på kort och lång sikt och också värdera grusavlagringarnas olika skyddsaspekter.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har sammanfattningsvis anfört följande.

Länsstyrelsen anser att överklagandet ska avslås. När det gäller naturgrus så har lagstiftaren ansett det så viktigt att minska uttaget bl.a. för att tillgången är mycket begränsad, att en särskild paragraf införts i miljöbalken (9 kap. 6 f). Som paragrafen är formulerad räcker det om täkten faller in under någon av punkterna för att den ska vara förbjuden och tillstånd nekas. Någon möjlighet att under en övergångsperiod tillåta täkt som strider mot punkt 1 i paragrafen finns inte. Länsstyrelsen konstaterar att regeln funnits sedan 1 augusti 2009 och att bolaget har haft gott om tid för att ställa om sin produktion innan dess tillstånd löpt ut. Att nödvändiga ändringar inte har vidtagits kan inte anses vara skäl för att tillåta brytning av ersättningsbara material under en övergångsperiod.

Bolaget skriver i sitt överklagande att de är beredda att acceptera att uttaget av naturgrus enbart ska gå till oersättningsbara ändamål direkt från och med att det nya tillståndet vunnit laga kraft. Länsstyrelsen har noterat att hittills har bolaget enligt sin miljörapportering levererat stora delar till vägändamål och fyllnadsarbete. Länsstyrel-

sen ställer sig frågande till om denna snabba omställning är realistisk och det finns inte heller något i handlingarna som styrker att det skulle finnas behov från kunder inom försörjningsområdet som efterfrågar de uppräknade produkterna i överklagandet.

I förarbetena till 9 kap. 6 f § miljöbalken (prop. 2008/09:144, s. 16 f och s. 26) anges bland annat följande. Naturgrus bör endast få tillgodogöras om det är förenligt med en långsiktigt god hushållning. Därför bör naturgrus endast användas för ändamål där det inte är möjligt att ersätta materialet med något annat. Det gäller oavsett om det är frågan om att nyetablera en täkt ur en naturgrusförekomst eller förlänga driftstillståndet för en redan etablerad täkt. Det bör krävas att sökanden redogör för det avsedda användningsområdet och varför det inte är möjligt att använda ett annat material än det grus som avses tas ur täkten. Det bör ske en behovsprövning där det objektiva behovet ska visas. Behovsprövningen ska ske utifrån en bedömning av vad som är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att kräva.

Bolagets bemötande av SGU:s och länsstyrelsens yttranden

Bolagets grustäkt producerar naturgrusprodukter för högkvalificerade ändamål som lekplatssand, golfbanesand, mursand, filtersand och blomjordssand. De högkvalificerade ändamålen möjliggörs av att täkten domineras av naturligt välgraderad sand. Utbytet vid sortering blir därför mycket högt.

När det gäller att ersätta naturgruset med krossat berg vill Bolaget framföra följande. Bolaget har en egen bergtäkt cirka 10 km nordväst om grustäkten. Bergkvaliteten är tyvärr ganska dålig, bl.a. på grund av högt kulkvarnsvärde och hög glimmerhalt. Bolaget bedömer att bergkvaliteten inte uppfyller de krav som kan ställas för att berget i krossat skick ska kunna ersätta naturgruset från Bolagets grustäkt. Ett intensivt arbete för att leta efter en ny bergtäkt med hög kvalitet pågår. Det är dock ett arbete som kommer ta tid, inte minst tar tillståndsprocessen tid. När den rätta bergtäkten hittats kommer Bolaget att investera i den extra maskinella utrustning som normalt krävs för att framställa bergkrossprodukter som kan ersätta naturgrus-

produkterna från dess grustäkt. Den extra utrustningen som krävs är kubrisator och vind- eller våtsikt.

I SGU:s rapport 2015:35 sägs att en vanlig gräns för lönsamhet vid transport av ballast är 50-100 km. En typisk relation är att transportvägen blir 1,5 gånger längre än fågelvägen.

En karta som finns på SGU:s hemsida täcker någorlunda in den lönsamma transportzonen. På den kartan framgår befintliga bergtäkter och befintliga grustäkter inom den lönsamma transportzonen. Det finns ganska få bergtäkter i Bolagets område. Så vitt Bolaget känner till är bergkvaliteten relativt låg i samtliga dessa bergtäkter. Ett undantag utgörs av Trossnäs nordväst om Karlstad. Ingen av de befintliga bergtäkterna har den nödvändiga utrustningen med kubrisator och vind- eller våtsikt.

Det behövs alltså en övergångstid för att uttaget av naturgrus ska kunna ersättas med bergkross. Enligt SGU:s rapport 2015:35 fattas det en del kunskap för att på ett tillförlitligt sätt kunna ersätta naturgrus med bergkross i vissa produkter, främst murbrukssand och filtersand. De produkter som styrs av standarder måste vidare få sina standarder reviderade (t.ex. lekplatsand och anläggningsjord). Att bygga upp kunskap och att revidera standarder tar givetvis tid.

Bolaget har ansökt om en tillståndstid på 10 år för att hinna ställa om till användande av bergkross i alla de kvalificerade produkter som det säljer. Bolaget anser att det är en rimlig tid för omställningen. Dessutom finns det ju ännu kvar vissa ändamål där bergkross ännu inte kan ersätta naturgrus (t.ex. gjuterisand). När allt fler naturgrustäkter läggs ner så förväntar Bolaget att det kommer att få leverera till sådana ännu oersättliga ändamål.

Sammanfattningsvis anser Bolaget det vara rimligt att erhålla ett tioårigt tillstånd för

- att finna en ny egen bergtäkt med bra bergkvalitet,

- att kunna investera i ny teknik med kubrisator och vind- eller våtsikt, an-
tingen i egen eller i annans bergtäkt,
- att den allmänna kunskapen om teknik för att ersätta naturgrus med berg-
kross ska hinna byggas ut för vissa produkter,
- att standarder som styr kvaliteten på vissa produkter ska hinna revideras
samt för
- att kunna fortsätta sälja naturgrus till sådana ändamål där det ännu inte går
att ersätta naturgrus med bergkross.

Om Bolaget inte skulle erhålla tillstånd kommer en regional bristsituation uppstå på de naturgrusprodukter som Bolaget säljer. Lekplatssand och murbrukssand m.m. kommer då behöva hämtas från täkter på 20-30 mils avstånd i söder (Baskarp m.fl.). Det mest förnuftiga måste vara att Bolaget erhåller ett temporärt tillstånd under vars tid Bolaget hinner ställa om sin produktion.

DOMSKÄL

Rättslig reglering

För täkter av naturgrus infördes år 2009 nya bestämmelser i miljöbalken. Avsikten med dessa var bl.a. att förstärka och tydliggöra skyddet för naturgrusförekomster.

Enligt 9 kap. 6 f § miljöbalken får en täkt av naturgrus som kräver tillstånd inte komma till stånd om

- (1) det med hänsyn till det avsedda användningsområdet är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att använda ett annat material;
- (2) naturgrusförekomsten är betydelsefull för nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning och täkten kan medföra en försämrade vattenförsörjning; eller
- (3) naturgrusförekomsten utgör en värdefull natur- eller kulturmiljö.

Vid prövningen ska även de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken liksom hushållnings- bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken beaktas.

En tillämpning av bestämmelserna i 9 kap. 6 f § miljöbalken ska även ske mot bakgrund av den övergripande målbestämmelsen i 1 kap. 1 § miljöbalken, varav det framgår att bestämmelserna i miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. I förarbetena anges att en av grundtankarna med miljöbalken är att den nuvarande generationen inte får ägna sig åt en livsföring som skadar miljön och utarmar naturresurserna. Sålunda måste i hög grad en långsiktigt god hushållning med naturens resurser säkerställas och samtliga miljöbalkens bestämmelser tillämpas på sådant sätt att balkens mål och syfte bäst tillgodoses (se prop. 1997/98:45 del 2 s. 7f).

För uttolkningen av vad som avses med en hållbar utveckling kan i det enskilda fallet sökas ledning i de nationella miljökvalitetsmålen (se prop. 1997/98:45 del 2 s. 8). För det nationella miljökvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet* har fastställts sex preciseringar varav den sista avser bevarande av naturgrusavlagringar. Det innebär bl.a. att användningen av naturgrus ska begränsas och naturgrus endast användas när ersättningsmaterial inte kan komma i fråga med hänsyn till användningsområdet.

I förarbetena till 9 kap. 6 f § första stycket miljöbalken (prop. 2008/09:144, s. 16 f och s. 26) anges bl.a. följande.

Naturgrus bör endast få tillgodogöras om det är förenligt med en långsiktig god hushållning och bara när det inte är möjligt att ersätta gruset med något annat material. Det gäller oavsett om det är frågan om att nyetablera en täkt eller förlänga driftstillståndet för en redan etablerad täkt. Det bör krävas att sökanden redogör för det avsedda användningsområdet och varför det inte är möjligt att använda ett annat material än det grus som avses tas ur täkten. Det bör ske en behovsprövning där det

objektiva behovet ska visas. Behovsprövningen ska ske utifrån en bedömning av vad som är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att kräva.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen kan konstatera att bolagets miljökonsekvensbeskrivning uppfyller de krav som ska ställas på en sådan beskrivning. I likhet med miljöprövningsdelegationen godkänner därför mark- och miljödomstolen bolagets miljökonsekvensbeskrivning.

Mark - och miljödomstolen noterar vidare att inga yttranden från Karlstads kommun, grannar eller intresseorganisationer har kommit in till domstolen efter det att överklagandet kungjorts. Av miljöprövningsdelegationens beslut framgår också att miljönämnden i Karlstads kommun åtminstone tidigare har ansett att grustäkten kan få fortsatt tillstånd (dock inte på den yrkade mängden) samt att Teknik- och fastighetsförvaltningen i Karlstads kommun åtminstone tidigare sett positivt på att tillstånd till en befintlig täkt förlängs. Som redan nämnts har även den länsstyrelse inom vars område den aktuella täkten är belägen avstått från att yttra sig över ansökan (Länsstyrelsen i Värmlands län).

Den övergripande frågan som mark- och miljödomstolen har att ta ställning till i målet är om miljöprövningsdelegationen har haft skäl för sitt beslut att avslå ansökan om tillstånd för fortsatt täktverksamhet med hänsyn till vad som anges i 9 kap. 6 f § p 1 och 2 miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen har inledningsvis att ta ställning till frågan om det med hänsyn till det avsedda användningsområdet är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att använda ett annat material. Av SGU:s rapport 2015:35 ”Ersättningsmaterial för naturgrus” framgår att det fortfarande, trots den relativt långa tid som löpt sedan de nya bestämmelserna infördes 2009, finns användningsområden där bergmaterial inte passar som ersättningsmaterial till naturgrus. Det gäller såväl nationellt som regionalt. SGU pekar även på att olika regioner har olika förutsättningar

i fråga om geologi, försörjningsbehov, täktbehov m.m., varför det finns skillnader i regionala förutsättningar som bör sammanställas regionvis som verktyg när man bl.a. ska bedöma den ekonomiska rimligheten kring ersättningsmaterial.

Med hänsyn till utredningen i målet bedömer domstolen att Bolaget har visat att andelen oersättliga användningsområden för nu aktuell naturgrusförekomst är i vart fall inte obetydlig samt att andelen idag regionalt säkert ersättliga användningsområden, i motsats till miljöprövningsdelegationens bedömning, inte dominerar över de oersättliga.

Det är sökanden som måste visa att det finns ett objektivet behov av att använda naturgruset och det är en brist i målet att yttrande från Länsstyrelsen i Värmlands län avseende länets materialförsörjningsplan saknas. Miljöprövningsdelegationen har i det överklagade beslutet, så som det får förstås, menat att andelen oersättlig mängd naturgrus är allt för lågt. I mark- och miljödomstolen har Bolaget kompletterat med utredning om vilka alternativ som i dagsläget finns för att försörja regionen med oersättligt naturgrus. Bolaget har också närmare utvecklat varför det i dagsläget inte är möjligt att använda ett annat material än det grus som avses tas ur tälten. Vid en sammantagen bedömning av den utredning som lagts fram i målet anser mark- och miljödomstolen att Bolaget har visat att det i vart fall under en övergångsperiod är orimligt att kräva att annat material än det man avser att ta ur tälten ska användas.

Enligt domstolens mening torde inte 9 kap. 6 f § första punkten miljöbalken, efter det att ett tillstånd förenats med lämpliga villkor, inte utgöra några hinder för att lämna tillstånd till den sökta verksamheten.

Mark- och miljödomstolen har därefter att ta ställning till frågan om naturgrusförekomsten är betydelsefull för nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning och om tälten kan medföra en försämrade vattenförsörjning. Om det är möjligt att bedriva en viss täktverksamhet utan att området betydelse för dricksvattenförsörjning påverkas, bör en sådan täkt kunna få tillstånd (prop. 2008/09:144 s 26). Mark- och miljödomstolen delar, mot bakgrund av utredningen i målet, SGUs uppfattning att

risker för negativ påverkan på såväl nuvarande som framtida vattenförsörjning är liten, samt att risken därtill ytterligare kan minskas med ett väl utformat kontrollprogram samt skyddsåtgärder och villkor för verksamheten. Vad länsstyrelsen anfört ändrar inte denna uppfattning.

Mark- och miljödomstolen menar därmed, i motsats till miljöprövningsdelegationen, att 9 kap. 6 f § andra punkten miljöbalken inte utgör några hinder för att lämna tillstånd till den sökta verksamheten.

Sammanfattningsvis är det mark- och miljödomstolens uppfattning att ansökt verksamhet bör vara tillåtlig och att hinder inte föreligger enligt 9 kap. 6 f § p 1 och 2 miljöbalken för att meddela tillstånd till fortsatt täktverksamhet. Dock återstår att föreskriva lämpliga villkor m.m. för ett sådant tillstånd. Det bör inte ske i mark- och miljödomstolen som första instans. Miljöprövningsdelegationens beslut ska därför undanröjas och målet visas åter dit för fortsatt handläggning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga 2](#) (DV 427)

Överklagande senast den 8 juni 2016.

Johan Rosén

Ola Lindstrand

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Johan Rosén, ordförande, och tekniska rådet Ola Lindstrand samt de särskilda ledamöterna Kerstin Blom Bokliden och Niklas Johansson.